
CRISTINA SANZ

ADQUISICIÓ DE TERCERES LLENGÜES: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

---

1. INTRODUCCIÓ

L'interès per l'estudi de l'aprenentatge de L3 creix a Europa, on el nombre de bilingües augmenta a les escoles com a resultat de la immigració procedent de països del tercer món i de la regularització de les llengües minoritàries a les escoles de Catalunya, el País Basc i Gal·les, per exemple. El nombre de treballs sobre l'adquisició de terceres llengües creix en conferències sobre adquisició, com ara *The International Conference on Child Language*, *The American Association for Applied Linguistics Conference* o *EuroSLA*. Hi ha també una conferència anual dedicada només al tema d'L3, *The International Conference on Third Language Acquisition and Trilingualism*. Pel que fa a publicacions, hi ha a l'abast articles publicats sobre adquisició d'L3 al País Basc, al Marroc i a Canadà en revistes internacionals del camp de la psicolingüística i la sociolingüística (*Applied Psycholinguistics*, per exemple), i podem trobar també un nombre reduït de volums i pàgines de seccions governamentals (Departaments d'educació de la Generalitat de Catalunya i del País Basc) i universitàries (Mercatur, Universitat del País Basc, Universitats de Sevilla i de Barcelona). El nucli de les publicacions, però, es troba sens dubte al catàleg de *Multilingual Matters*. Encara que alguns estudis són descripcions del paper de la llengua als sistemes educatius o resums de la literatura, la majoria de les publicacions són informes d'estudis de cas o

experimentals. Els darrers tres anys s'han publicat tres volums sobre trilingüisme i adquisició de L3, *Age and the Acquisition of English as a Foreign Language*, editat per García Mayo & García Lecumberri (2003), *Cross-Linguistic Influence in Language Acquisition*, editat per Cenoz, Hufeisen & Jessner (2001) i *English in Europe: The Acquisition of a Third Language*, editat per Cenoz & Jessner (2000).

Els estudis publicats comparteixen variables comunes a la recerca sobre L2, com ara l'edat, la motivació, els efectes del context educatiu o la memòria. Però els estudis d'adquisició de L3 són especialment interessants quan incorporen variables pròpies d'una tercera llengua, és a dir, quan s'aproximen al problema de l'adquisició de llengües des de la perspectiva del bilingüe que adquireix una L3. Aquests estudis s'han enfocat, per una banda, en la transferència L1>L3 i L2>L3 i els factors que afecten la seva alternança, i per l'altra, en la relació entre nivell i tipus de bilingüisme –oral o escrit, simultani o no, per exemple– i la facilitat per adquirir una L3. Aquesta recerca s'enquadra en un moment de retorn a l'interès per l'estudi de les variables individuals, deixat de banda durant uns anys, i on la recerca sobre adquisició de terceres llengües per part de bilingües té un gran potencial. Fins i tot els investigadors que acostumen a comparar els efectes de tractaments pedagògics amb ANOVAs, un mètode d'anàlisi estadística que s'enfoca en la conducta de grup, observen que els tractaments no afecten els individus dins de cada grup de manera homogènia a causa de la interacció entre mètode d'ensenyament i tarannà individual, i per això les revistes especialitzades prefereixen dissenys que combinen mètodes qualitius i quantitius. Si els grups monolingües que aprenen una segona llengua no són tan homogenis, encara ho són menys els bilingües que adquireixen una tercera llengua. Pensem que és difícil trobar dos bilingües iguals, i fins i tot un mateix individu bilingüe té una competència variable en dues llengües: té més domini d'una llengua que de l'altra segons les seves interaccions lingüístiques més recents o la tasca experimental que ha de dur a terme (Soares & Grosjean, 1984). L'estudi de l'adquisició de terceres llengües permet també analitzar la influència del bilingüisme en el desenvolupament cognitiu, aspecte en el qual s'enfoquen el segon grup d'estudis. Des de la perspectiva del processament de la informació, la comparació monolingües/bilingües en l'aprenentatge d'una llengua estrangera permet estudiar el paper de l'experiència prèvia en l'aprenentatge i veure com l'experiència modela el procés de la informació. Sembla que els bilingües aprenen llengües estrangeres de manera més eficient. ¿Seleccionen de l'*input* els elements clau millor que els monolingües? Potser els bilingües tenen més capacitat mnemotècnica, o potser tenen la mateixa però la fan servir de manera més eficient. Aquestes són algunes de les preguntes que es fa la recerca, que apareix més detallada a la darrera secció de l'article. Tanmateix, l'escàs nombre d'estudis i la voluntat de donar una visió general del camp de l'adquisició de L3 marquen el contingut i l'estructura de la resta de l'article.

La recerca publicada fins avui sobre adquisició de terceres llengües i trilingüisme es pot agrupar en tres tipus. El terme 'adquisició de L3' implica procés i ordre, és a dir que el focus és el procés d'adquisició (com s'aprèn) i no el producte (què s'aprèn), i estudia com els bilingües aprenen una L3. Aquí trobem els estudis de la secció 2, estudis molt recents sobre el paper de l'edat en l'adquisició d'una L3 en programes bilingües a Catalunya i el País Basc. D'altra banda, el terme trilingüisme es pot referir al procés d'adquisició simultània de tres llengües, tema dels treballs resumits a la secció 3, que inclou estudis que se centren en l'aspecte lèxic, morfosintàctic o pragmàtic. El tercer grup està format per treballs que observen la influència de variables associades amb el bilingüisme en aspectes generals de l'aprenentatge de L3. És en aquest darrer grup on es troben els dos únics estudis duts a terme fora de l'àmbit europeu-nord-americà.

2. ANGLÈS COM A L3 A CATALUNYA I AL PAÍS BASC: LA QÜESTIÓ DE L'EDAT D'ADQUISICIÓ

Encara que és possible trobar un nombre creixent de bilingües urdu-anglès o quítxua-castellà a la zona metropolitana, la recerca sobre l'adquisició de L3 s'enfoca naturalment en bilingües catalanocastellans. La L3 és típicament l'anglès, ja que aquesta és la llengua estrangera als programes escolars. Cal destacar la diferenciació entre escoles bilingües i escoles trilingües. La immensa majoria de les escoles a Catalunya són bilingües, és a dir, tenen com a finalitat la promoció d'estudiants amb coneixements de català i castellà oral i escrit. Des dels anys 90, però, la llengua d'instrucció i de comunicació de l'escola és el català. La proximitat existent entre castellà i català i la presència del castellà a la vida social i als mitjans de comunicació faciliten l'aprenentatge del castellà, reforçat pel seu ensenyament aproximadament 5 hores a la setmana. L'anglès s'ensenya com a llengua estrangera tres hores per setmana a partir dels 8 anys. Hi ha d'altra banda una vintena d'escoles trilingües amb un total de 5.500 estudiants que introdueixen les tres llengües al nivell preescolar (nivell obligatori a Catalunya) i continuen oferint assignatures tan variades com matemàtiques o manualitats en anglès. Aquestes escoles assumeixen que l'edat d'inici d'aprenentatge de la L3 és un factor determinant, i que el context social extern a l'escola garanteix l'assoliment d'un nivell de bilingüisme catalano-castellà ple. A totes les escoles, les llengües s'introdueixen primer oralment. És en aquest context que s'ha dut a terme la recerca sobre anglès com a L3 a Catalunya (Muñoz, 2000).

La major part de la recerca ha estat generada pel grup BCN-SLA (Barcelona-Second Language Acquisition), coordinat per Carme Muñoz¹ i subvencionat per beques del Ministeri d'Educació entre altres entitats públiques. Els informes de la seva recerca es poden llegir a la pàgina del grup i en publicacions europees (*ITL of Applied Linguistics*, *EUROSLA Yearbooks*) i americanes (*Spanish Applied Linguistics*, *TESOL*

1. Vegeu Muñoz (2000, 2001 i 2003).

Quarterly). L'interès d'aquest grup se centra en nens i joves en edat escolar que aprenen anglès en un context formal i sorprenen positivament perquè, a diferència de la majoria d'estudis d'aquesta mena, són longitudinals amb centenars de participants. Els informes produïts fins avui tracten del paper que l'edat d'inici d'aprenentatge de la L3 pot tenir en la percepció fonètica, el desenvolupament d'habilitats escrites i l'accent. A més, han dut a terme tant avaluacions de la competència general (gramàtica, vocabulari, fluïdesa, etc.) com d'aspectes concrets de la L3, com per exemple del paràmetre ProDrop (realització del subjecte). Els resultats generals mostren que el ritme d'adquisició és superior en nens d'edat més avançada, fet que compensa la superioritat en nombre d'hores d'exposició a la llengua en els que van començar a estudiar la L3 més joves (edat d'inici 8 anys (EGB) comparat amb 11 anys (LOGSE)). Els autors interpreten aquests resultats com a mostra que començar més jove no significa arribar més lluny en el procés d'adquisició. L'interès d'aquests resultats per a la població general s'ha fet obvi amb la seva publicació als diaris *Avui* i *La Vanguardia* (ambdós de l'11 de maig del 2002).

També subvencionada pel Ministeri i pel Govern Basc, i aprofitant l'avinentesa del canvi del sistema del pla d'estudis de l'EGB a la LOGSE, el grup Applied Linguistics Research Group de la Universitat del País Basc treballa en la qüestió de l'edat i l'aprenentatge d'una llengua estrangera. El volum editat per García Mayo & García Lecumberri (2003) detalla el disseny del projecte i inclou capítols sobre els resultats, que són en un grau important paral·lels als del grup català, i que no mostren l'esperat avantatge dels més joves a l'hora d'aprendre llengües estrangeres. Donades les diferències de genealogia lingüística entre les llengües implicades a les dues zones, i les diferències de la mostra (es pot argumentar que la mostra catalana és més homogènia que la basca) el paral·lisme dels resultats dels dos grups de recerca només els reforça.

Sobta en tots aquests estudis, però, la manca d'interès pel context bilingüe. Poques vegades introdueixen el bilingüisme com una variable dins del disseny dels estudis, ni sembla que controlin característiques inherents al fet bilingüe, com ara l'edat d'adquisició de la L2 (català o castellà; basc o castellà), la freqüència i context d'ús o el domini superior d'una llengua o de l'altra, per exemple. Trobem excepcions molt interessants com el treball de Fullana & Mackay (2001) sobre la influència de la L1 i la L2 en l'accent de la L3, i el de Muñoz (2003) sobre el canvi de codi (català/castellà/anglès) en la llengua dominant o en la llengua de l'interlocutor (català/castellà). Però la majoria dels estudis agrupats en aquesta secció giren al voltant de les següents preguntes: "¿La quantitat d'hores d'exposició a una llengua estrangera té alguna influència en la capacitat per a jutjar la gramaticalitat d'una frase?, 2. ¿Té alguna influència en la consciència metalingüística?" (pp. 101-2, García Mayo, 2003). Aquestes preguntes, i les seves respostes, s'apliquen igual a bilingües que a monolingües. És a dir, que a més de les variables clau, edat d'inici de l'aprenentatge i duració de l'aprenentatge, les altres variables deixen de banda el fet bilingüe. Cal preguntar-se si tots els nens dins de cada

grup es comporten igual, i si tots els nens que han començat l'estudi de la L3 als 11 anys demostren superioritat en el domini de la llengua en comparació amb els nens de 8 anys, i si ho fan en el mateix grau. ¿Quines són les variables individuals característiques dels aprenents més eficients? I ¿estan relacionades amb l'experiència bilingüe del nen? Tornem per exemple a la segona pregunta de García Mayo citada abans. Independentment del grup d'edat i de duració de contacte amb l'L3, ¿és la consciència metalingüística més alta entre els nens que han après l'L2 abans de la seva escolarització, o entre els que han après ambdues llengües simultàniament? ¿Està relacionada la consciència metalingüística amb el grau de domini de les dues llengües i especialment amb el grau d'alfabetització bilingüe?

En conclusió, els estudis sobre L3 d'aquesta secció mostren que començar l'aprenentatge d'una llengua estrangera als 8 anys o als 11 anys no es tradueix en un millor coneixement de la llengua, i que els nens d'11 anys aprenen més ràpidament i poden recuperar el temps d'avantatge respecte a l'altre grup. Aquests resultats s'apliquen igual a Catalunya i al País Basc; per tant, la relació o manca de relació lingüística entre la L1 i la L2 no afecta les conclusions. Sembla molt possible, doncs, la generalització dels resultats a qualsevol situació d'aprenentatge de L3 sempre que aquesta sigui una llengua estrangera, i no una llengua de contacte diari. Aquests estudis representen una aportació important a la qüestió de l'edat en l'aprenentatge de llengües no primeres, una qüestió interessant per raons pràctiques i teòriques. Per raons pràctiques perquè, com demostren aquests estudis, la introducció de l'ensenyament de llengües estrangeres en els primers anys de la primària pot estar basada en intuïcions sense una base empírica. Per raons teòriques, perquè en els darrers anys els investigadors han revisat i qüestionat la premissa que l'habilitat per a l'aprenentatge de llengües es redueix amb l'edat i de manera més dramàtica a partir de la pubertat, i els factors que s'havien acceptat com a responsables d'aquesta reducció.² Els treballs dels grups de recerca BCN-SLA i REAL tenen el potencial per aportar encara més informació d'interès per al camp de l'L3 si introdueixen factors relacionats amb el bilingüisme de la seva mostra que poden afectar l'adquisició de l'L3, factors que prediuen l'èxit de l'aprenentatge de l'L3 per part de bilingües, i que reforcen la idea que l'educació bilingüe resulta en avantatges cognitius, com demostren els estudis de la secció 4.

3. ASPECTES CONCRETES DE L'ADQUISICIÓ DE LA L3: LÈXIC, MORFOSINTAXI I PRAGMÀTICA

2. Discurs a AAAL 03, sessió sencera sobre el tema a la mateixa conferència, capítol a *Handbook of Second Language Acquisition* (2003) de Doughty & Long, a més del volum monogràfic de Birdsong (1999).

L'any 1995 apareix el primer estudi que compara monolingües i multilingües que aprenen una llengua estrangera a Amèrica del Nord. Klein (1995), amb un enfocament en el procés d'adquisició (el com), vol explicar l'avantatge dels bilingües vers els monolingües en l'adquisició d'una L3 i demostra que els multilingües tenen una major habilitat a l'hora d'identificar i retenir verbs clau necessaris per reformular el paràme-

tre. Això suggereix que són capaços de prestar més atenció als elements rellevants de l'*input*. Klein arriba a la conclusió que l'experiència lingüística prèvia podria influir en el processament de l'*input* en bilingües i fer-lo més eficient, i portar-los, doncs, a comportaments que els tractaments pedagògics intenten promoure: centrar l'atenció en elements clau de l'*input*.

El volum *Cross-Linguistic Influence in Language Acquisition*, editat per Cenoz, Hufeisen & Jessner (2001) presenta una col·lecció de nou estudis de cas sobre transferències entre llengües més enllà de la L2. Tots aquests estudis identifiquen factors psicolingüístics que intervenen en la transferència de la L1-L2 a la L3, com per exemple la diferència entre les llengües (genealogia lingüística), la competència (gra de coneixement d'ambdues llengües), l'edat d'adquisició, *recency* (període de temps des de l'última instància d'ús d'una llengua), el grau de formalitat pragmàtica, la quantitat d'instrucció lingüística rebuda i la freqüència d'ús d'ambdues llengües (a l'escola, a casa, al carrer). Els autors van més enllà i investiguen com aquests factors interaccionen per a poder pronosticar i explicar la freqüència i la direcció de les transferències. Dos del capítols, a càrrec de Ringbom i de Cenoz, mostren que les variables lingüístiques –forma vs. significat i morfemes de contingut vs. morfemes funcionals– són tan importants com els elements psicolingüístics a l'hora d'entendre la transferència lingüística a la L3. El paper que juga la distància entre els tipus de llengua en la transferència, concretament el paper de la psicotipologia (la llengua que psicològicament és percebuda com a més pròxima tipològicament (Kellerman 1983)) és un tema recurrent en aquest volum. Amb l'excepció de Fouser, que presenta resultats d'un estudi sobre la influència del japonès com a L2 en l'adquisició i l'ús d'expressions honorífiques coreanes, aquest volum es limita a la producció a nivell lèxic.

Resumint, només tres àrees –sintaxi, lèxic i pragmàtica– han estat el centre d'estudis sobre la relació entre les llengües implicades en l'adquisició multilingüe. El nombre d'estudis és encara escàs, ha utilitzat majoritàriament dades de producció i inclou petites mostres. Encara no es poden fer generalitzacions, i trobem més preguntes que respostes. Però el que s'ha publicat fins ara deixa veure un camp realment apassionant.

4. INFLUÈNCIA DE VARIABLES ASSOCIADES AMB EL BILINGÜISME EN ASPECTES GENERALS DE L'ADQUISICIÓ DE L3

En part, com ja s'ha esmentat més amunt, la recerca del grup BCN-SLA sobre el paper de l'edat en l'adquisició d'una llengua estrangera s'origina en la creença popular que els més petits tenen avantatge sobre els més grans a l'hora d'aprendre llengües. L'evidència, però, no sembla donar suport a aquesta noció. Una altra creença popular atorga un avantatge al bilingüe sobre el monolingüe a l'hora d'aprendre altres llengües. La població catalana està convençuda d'aquest efecte, com demostren els resultats

d'una enquesta sobre el bilingüisme i l'educació bilingüe a Catalunya duta a terme per Strubell & Romaní (1986). A l'enquesta, davant l'opció d'escollir entre una escola monolingüe o una bilingüe, tant els enquestats bilingües com els monolingües opten per una escola bilingüe per als seus fills. Justifiquen aquesta tria amb la creença que tenir competència en català i en castellà és un ajut per als seus fills a l'hora d'aprendre una llengua estrangera. Ser multilingüe, i especialment tenir coneixements d'anglès, és molt valorat en un país orgullós de la seva identitat europea i dels beneficis de formar part de la Comunitat Europea.

L'evidència, però, no és tan òbvia a primera vista. Dos estudis, publicats a *Applied Psycholinguistics*, sobre la relació entre el bilingüisme i l'adquisició d'una L3 arriben a conclusions contradictòries. Per una banda, Wagner, Spratt & Ezzaki (1989) conclouen que l'analfabetisme en L1 (bereber) no dificulta el domini a nivell escrit de la L2 (àrab) o la L3 (francès). Per altra banda, l'estudi de Cenoz & Valencia (1994) mostra que al País Basc els estudiants d'escoles d'immersió mostren una competència d'anglès superior a la dels estudiants d'escoles de llengua majoritària (castellà). Els resultats de l'estudi de Cenoz *et al.* coincideixen amb els resultats de la investigació de Swain, Lapkin, Rowen & Hart (1990) sobre l'impacte de l'alfabetisme en llengua patrimonial en el domini de la L3 (francès) en l'àrea metropolitana de Toronto. Les conclusions de Sanz (2000) coincideixen amb aquestes. En aquest darrer estudi, parlants bilingües catalanocastellans amb competència escrita en ambdues llengües van demostrar que tenien avantatge sobre parlants monolingües del castellà a l'hora d'aprendre anglès com a L3. Sanz, basant-se en aquests resultats, suggereix que els bilingües aprenen més eficientment en general perquè aprenen la L3 més ràpidament i com a conseqüència aconsegueixen un nivell més alt en el domini de la L3.

Hi ha diversos factors responsables de les aparents incompatibilitats de les conclusions exposades en l'anterior paràgraf. Com ja va assenyalar Hakuta (1986), la influència del propòsit de l'investigador en el disseny i en el resultat d'un estudi no s'hauria d'infravalorar. El propòsit de Wagner i els seus col·legues era mostrar que la recomanació de la UNESCO d'alfabetitzar nens en la seva primera llengua era una càrrega innecessària en països com el Marroc, on, per una banda, una gran part de la població parla una llengua sense un sistema escrit, i, per altra banda, manca d'una forta base econòmica. Cenoz *et al.*, com el grup canadenc, es proposaven refutar la creença popular que tenir competència escrita en la llengua patrimonial interfereix, retarda o alenteix l'aprenentatge de la L2 o la L3. Finalment, el treball de Sanz partia del desig d'examinar la creença popular sostinguda pels catalans que una educació bilingüe donava com a resultat una adquisició més eficient de L3. Tots aquests investigadors van aconseguir els seus objectius.

Una altra important diferència entre els tres estudis és la metodologia aplicada. El de Wagner *et al.* (1989) és un treball longitudinal que segueix durant sis anys l'alfabetització en tres llengües en una escola primària. Els dissenys de Swain *et al.*

(1990), Cenoz *et al.* (1994) i Sanz (2000) són sincrònics de temps real (*crossectional*), enfocats en l'habilitat lingüística general (oral i escrita), i els estudiants són més grans. La varietat de mètodes utilitzats i la falta de rèpliques dels estudis fa molt difícil per als investigadors arribar a conclusions generals irrefutables (Sanz 1997).

Una tercera explicació de la diferència entre els tres estudis és la relació entre factors interns, variables cognitives i factors externs relacionats amb determinades situacions sociolingüístiques. La doble cara del bilingüisme, clarament representada en la diferenciació feta per Lambert (1981), entre bilingüisme additiu i bilingüisme substractiu, mereix ser investigada més a fons per a trobar més evidències de diversos contextos sociolingüístics. Segons Lambert (1981), quan els membres d'un grup majoritari aprenen una L2 per ser bilingües, el bilingüisme té conseqüències lingüístiques i cognitives additives. No obstant això, quan els membres d'un grup minoritari aprenen una L2 que podria arribar a reemplaçar la seva llengua patrimonial, el bilingüisme té conseqüències substractives. Per tant, el resultat positiu del bilingüisme depèn de l'estatus de les llengües afectades, fet que explica les diferències entre el cas del basc i el català per una banda i el cas de bilingüisme substractiu, com al Marroc, per l'altra. Hi ha, doncs, motius empírics per creure que el bilingüisme additiu afavoreix l'adquisició de llengües no primàries; però, per què té aquests efectes el bilingüisme? Les anàlisis de regressió múltiple de Cenoz *et al.* van identificar la intel·ligència, l'edat, la motivació, l'exposició i el bilingüisme com a factors predictius de la competència en anglès. A més a més, van observar que incloure el bilingüisme incrementava el percentatge de variació més del que l'anàlisi podia donar compte. Les aptituds predeien de manera significativa les habilitats en la competència auditiva, oral i escrita (però ni en gramàtica i vocabulari ni en lectura); l'estatus socioeconòmic mai no fou significatiu.

Sanz (1999) deixa de banda la mostra monolingüe del disseny de Sanz (2000) per enfocar-se exclusivament en la bilingüe i així identificar els factors que s'associen amb el fet bilingüe i que millor prediuen la facilitat per l'aprenentatge. Els factors incorporats a l'anàlisi i que potencialment podien associar-se positivament amb l'habilitat per aprendre llengües eren els següents: motivació, actituds envers la L3 i les seves comunitats de parlants, estatus socioeconòmic, edat, sexe, intel·ligència, hores de contacte amb la L3, edat d'adquisició de la L2, nivell de coneixements de L1 i L2 oral i escrit, i freqüència d'ús d'ambdues llengües. Una sèrie de regressions múltiples jerarquitzades identifiquen la motivació com a variable clau per entendre l'èxit en l'adquisició de L3. Més interessant és el resultat sobre el coneixement de les dues llengües, que és l'altra variable significativa d'aquest estudi i una de les tres variables relacionades amb el bilingüisme (edat d'aprenentatge de la L2 (català o castellà), coneixement i freqüència d'ús d'ambdues llengües). Específicament, és el domini equilibrat del coneixement de les dues llengües a nivell escrit el que explica l'èxit en l'aprenentatge d'una L3. És a dir, no és ser bilingüe en el sentit de parlar i entendre dues llengües, sinó ser un bilingüe complet –un bilingüe que té el mateix nivell de

competència en l'escriptura i la lectura en les dues llengües– el que facilita aprendre altres llengües. I aquest nivell de desenvolupament bilingüe s'assoleix a escoles bilingües. Per tant, els resultats d'aquest estudi empíric confirmen la tesi popular, recollida a l'enquesta de Strubell i Romani, que l'escola bilingüe catalana fomenta l'aprenentatge d'una llengua estrangera.

5. CONCLUSIÓ

Voldria incloure aquí suggeriments per possibles projectes futurs d'interès per al camp de la L3 i específicament per a l'estudi de l'adquisició al context bilingüe català. Els suggeriments es basen en les limitacions identificades en els estudis ressenyats i que són pròpies d'un camp que tot just comença. A la secció sobre els estudis d'anglès com a L3 a Catalunya i el País Basc ja he subratllat la importància d'incloure característiques de la mostra bilingüe en l'anàlisi del comportament de grup basat en l'evidència dels estudis a la secció 4.

Aquests darrers estudis necessiten també aportar una explicació del comportament bilingüe. Havent mostrat que el bilingüisme additiu afavoreix l'aprenentatge de llengües no primàries, cal explicar per què. Diversos factors involucrats en l'adquisició d'una llengua podrien millorar com a resultat de l'experiència dels bilingües en l'aprenentatge d'altres llengües. Aquests factors inclourien la consciència metalingüística, la flexibilitat cognitiva, l'automatització de certes destreses i la consciència de l'arbitrarietat del significat. Bialystok (2001) proposa que l'avantatge dels bilingües en el processament apareix quan el coneixement necessari per portar a terme una tasca és conflictiu o presentat en un context confús, és a dir que l'avantatge dels bilingües està relacionat amb el control de l'atenció sobre la informació. Per aquesta raó, els estudis haurien d'investigar la interacció entre variables cognitives, com la memòria, l'experiència anterior a l'aprenentatge d'una llengua (bilingüisme), i el tipus d'*input*. Sanz, Bowden & Stafford (2003) presenten resultats d'un estudi pilot que vol establir aquesta relació.

Finalment, la investigació de L3 ha estudiat la relació entre un important nombre de llengües (trenta d'origen indoeuropeu i no indoeuropeu en el cas del volum de Cenoz, Hufeisen & Jessner) que podria encara augmentar per incloure-hi llengües no verbals. La comunitat sorda de Catalunya (Turell 2001) trilingüe en llengua de signes, castellà i català, no ha estat prou estudiada i es pot beneficiar de la nostra recerca.

CRISTINA SANZ
Georgetown University

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BIALYSTOK, E. (2001) *Bilingualism in Development: Language, Literacy & Cognition*, Cambridge, Cambridge University Press.
- BIRDSONG, D. (1999) *Second Language Acquisition and the Critical Period Hypothesis*, Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates.
- CENOZ, J., B. HUFSEISEN & U. JESSNER eds. (2001) *Cross-Linguistic Influence in Language Acquisition*, Clevedon, Multilingual Matters.
- CENOZ, J. & J. F. VALENCIA (1994) «Additive trilingualism: Evidence from the Basque Country», *Applied Psycholinguistics* 15, pp. 195-207.
- CENOZ, J. & U. JESSNER eds. (2000) *English in Europe: The Acquisition of a Third language*, Clevedon, Multilingual Matters.
- CENOZ, J. (2001) «The effect of linguistic distance, L2 status and age on cross-linguistic influence on third language acquisition», dins CENOZ, HUFSEISEN & JESSNER eds. (2001), pp. 8-20.
- DOUGHTY, C. & LONG, M. (2003) *The Handbook of Second Language Acquisition*, Oxford, Blackwell.
- FOUSER, R. J. (2001) «Too close for comfort? Sociolinguistic transfer from Japanese into Korean as an L3», dins CENOZ, HUFSEISEN & JESSNER eds. (2001), pp. 149-169.
- FULLANA, N., & I. R. A. MACKAY (2001) *A Study of Foreign Accent in Spanish and Catalan Speakers' Production of English Words: Preliminary Evidence*, Sevilla, Universidad de Sevilla.
- GARCÍA MAYO, M. P. & M. L. GARCÍA LECUMBERRI eds. (2003) *Age and the acquisition of English as a foreign language*, Clevedon, Multilingual Matters.
- GARCÍA MAYO, M. P. (2003) «Age, Length of exposure and grammaticality judgments in the acquisition of English as a foreign language», dins GARCÍA MAYO & GARCÍA LECUMBERRI eds. (2003), pp. 94-114.
- HAKUTA, K. (1986) *Mirror of Language*, New York, Basic Books.
- KELLERMAN, E. (1983) «Now you see it, now you don't», dins GASS, S. & L. SELINKER eds. *Language Transfer in Language Learning*, Rowley, Newbury House, pp. 112-134.
- KLEIN, E.C. (1995) «Second versus third language acquisition: Is there a difference?», *Language Learning* 45, pp. 419-65.
- LAMBERT, W. E. (1981) «Bilingualism and language acquisition», dins WINITZ, H. ed., *Native Language and Foreign Language Acquisition*, New York, New York Academy of Sciences, pp. 9-22.
- MUÑOZ, C. (2000) «Bilingualism and Trilingualism in School Students in Catalonia», dins CENOZ & JESSNER eds. (2000).

- (2001) «Factores escolares e individuales en el aprendizaje formal de un idioma extranjero», *Estudios de Lingüística*, Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- (2003) «Variations in Oral Skills Development and Age of Onset», dins GARCÍA MAYO & GARCÍA LECUMBERRI, eds. (2003), pp. 161-181.
- PEAL, E. & W. E. LAMBERT (1962) «The relation of bilingualism to intelligence», *Psychological Monographs: General and Applied* 76 (27), pp. 1-23.
- PÉREZ-VIDAL, C., R. TORRAS, & M. L. CELAYA (2000) «Age and EFL Written Performance by Catalan /Spanish Bilinguals», *Spanish Applied Linguistics* 4 (2), pp. 267-290.
- RINGBOM, H. (2001) «Lexical transfer in L3 production», dins CENOZ, HUFEISEN & JESSNER eds. (2001).
- SANZ, C. (1997) «Experimental tasks in SLA research: Amount of production, modality, memory, and production processes», dins GLASS, W. R. & A. T. PÉREZ-LERROUX eds., *Contemporary perspectives on the acquisition of Spanish*, vol. 2, Somerville, Cascadilla Press, pp. 41-56.
- (1999) *Factors predicting successful L3 acquisition by bilinguals: Evidence from Catalonia*, American Association for Applied Linguistics Conference, Stamford. Conferència no publicada.
- (2000) «Bilingual education enhances third language acquisition: Evidence from Catalonia», *Applied Psycholinguistics* 21, pp. 23-44
- SANZ, C., H. BOWDEN, & C. STAFFORD (2003) *Working memory and L2 proficiency as predictors of enhanced acquisition of an L3*, *Second Language Research Forum*, University of Arizona. Conferència no publicada.
- SOARES, C., & F. GROSJEAN (1984) «Bilinguals in a monolingual and a bilingual speech mode: The effect on lexical access», *Memory and Cognition* 12, pp. 380-386.
- STRUBELL, M. & J. M. ROMANÍ (1986) *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- SWAIN, M., S. LAPKIN, N. ROWEN, & D. HART (1990) «The role of mother tongue literacy in third language learning», *Language, Culture and Curriculum* 3 (1), pp. 65-81.
- TENA, V. G. S. (1989) *The effects of bilingualism versus trilingualism on English literacy achievement in a Philippine high school*. Tesi doctoral, Stanford University.
- TURELL, M. T. ed. (2001) *Multilingualism in Spain*, Clevedon, Multilingual Matters.
- WAGNER, D.A., J. E. SPRATT, & A. EZZAKI (1989) «Does learning to read in a second language always put the child at a disadvantage? Some counterevidence from Morocco», *Applied Psycholinguistics* 10, pp. 31-48.

